

קץ מחילה וסליחה

מתוך כך אפשר להבין את עניינו של יום הכיפורים, "ועל ספרך כלם יכתבו, ימים יצרו, ולו אחד בהם" הוא יום מיוחד, אלוהי-אנושי. "אלה מועדי ד'... אשר תקראו אתם" אתם תקראו אותם. ומתוך כך נבלעת בהם קדושת השבת האבסולוטית והמוחלטת. שבת "קביעה וקיימא".
ערכו המיוחד של יום הכיפורים הוא פגישת ההבטחה האלוהית הנצחית והמוחלטת לתשובה, עם הבחירה של האדם, כלשון הרמב"ם: "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים... לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים". אצל היחיד מתגלה יותר צד בחירת האדם, ואצל הרבים צד ההבטחה הנצחית, והרמב"ם מוסיף: "והוא קץ מחילה וסליחה לישראל". אין אצל הרמב"ם הגדרות סתמיות, הכל שקול ומדוק. "קץ" הוא ביטוי למציאות קיימת, קבועה ומוחלטת שצריכה להתגלות. זהו גם המובן של "הקץ המגולה", שמזכיר בגמרא סנהדרין. זהו יום מוחלט וקבוע, חזק ולא יעבור, של גאולה רוחנית מן השיעבודים הייצריים, לכלל, ולכל אחת מישראל.

מחילת הכיפורים מוסריים תא 83

עיצומו של יום

בתלמוד הבבלי מובא, בשם רבי, שיעצומו של יום מכפר. "רבי אומר: על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה, בין לא עשה תשובה, יום הכפורים מכפר". בתלמוד הירושלמי מפורש היסוד הפנימי בכל תוקפו: "האומר אין יום הכיפורים מכפר, מכפרת היא, אי אפשר שיכפר לי, מכפר הוא לו על כוונתו... לא כולא מן הדין בר נשא מימור למלא לית את מלך".
אם אדם אומר: איני רוצה שהמלך ימלוך, האם אין המלך מולך עלי? יש כאן פגישה עם מציאות הכרחית ומוחלטת. העובדה הבחירתית של כל יחיד בישראל נאחזת ביסוד האלוהי, הנצחי והמובטח: קץ מחילה וסליחה לישראל. ביום זה אנו מחפשים דרכינו ונפגשים עם נצח ישראל. "קדשים תהיו" זה ציווי - אתם מצווים להיות קדושים; ויחד עם זה, זו מציאות - אתם תהיו קדושים. "בני בכרי ישראל" - בין שרוצים לקדש את הבכור, בין שלא רוצים לקדשו, הרי הוא בכור וקדוש. ויחד עם זה ישלמוצווה להקדישו. אתם קדושים בטבע ועניינכם הוא גלגול ואת במציאות, בדיבור ובמעשה. עלינו להיפגש במעשינו ובדבורינו עם מעשה ד' ודבר ד'. "קחו עמכם דברים ושובו אל ד'". עצמותו של היום הזה, שיהיה לעצמותם של ישראל, וצריכה להתגלות בפועל ממש. אנחנו קדושים בעצמותנו, ועל ידי בחירתנו, מעשינו ודבורינו, נפגשים בקדושה טבעית ואת המובטחת להתגלות, "הבא ליטהר מסניעים אותו" - מתוך בואו להיטהר והרגשת שייכותו לכלל ישראל ואורייתא, נפגש הוא ומסתיע בקדושה הנצחית והקיימת.

מחילת הכיפורים מוסריים תא 85

בית ה' הפנימי

בית ה' הפנימי והגה פתח היכל ה' בין האולם ובין הפזיזים פגשנים ונמשך איש אחריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה וקדמה משתחווים קדמה לשמש...
ממשמע שנאמר "ופניהם קדמה" איני יודע שאחוריהם אל היכל ה' אלא מה תלמוד לומר אחריהם אל היכל ה' - תלמוד שהיו פורעין עצמו, והיו מתריוו כלפי משה. אמר לו הקדוש ברוך הוא למיכאל: מיכאל! קרחה אופתיה. אמר לפניו: רבוננו של עולם, היו לטובים שבהם. - אמר לו: אני שורף אותם ולטובים שבהם. מיד: "ויאמר לאיש לבש הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל אל תחם לפרוב ומלא חפניה גחלי-אש מבינות לפרכים ורק על העיר ויבא לעיני" מיד "וישלה הפרוב את ידו מבינות לפרכים אל האש אשר בינות הפרכים וישא נישן אל חפני לבש הבדים וישא ויצא". אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: אילמלא לא נצטוו חתלים מידו של פרוב לירו של גבריאל - לא נשתירו משונאיהו של ישראל שריד ופליט. וכתוב "והגה האיש לבוש הבדים אשר תססח בפתניו משיב דבר לאמר עשיתי כאשר צויתני". אמר רבי יוחנן: באותה שעה הוציאו לגבריאל מאחורי הפרגוד, ומחיהו שיתין פולסי ונזר. אמרו ליה: אי לא עבדת - לא עבדת, אי עבדת - אמאי לא עבדת פדקדוהו ועוד: ועבדת. לית לך: אינו משיביו על השלקלהו אייחיהו לדוביאל שרא דפרטאי, ואוקמיה בפרטייה, ושמש עשרים ואתד יום. הוינו דקתיב "ושר מלכות פרס עמד לגדי עשרים ואתד יום והגה מיכאל אחד השרים הראשונים בא לצורני נאני גותרתי שם אצל מלכי פרס". והבו ליה עשריו וסד מלכי, ופרוהא דמשהיג. אמר: פתיבו לי לישראל באפגא! - פתיבו ליה, פתיבו לי רבנו באפגא! פתיבו ליה. פתיבא דקעו למיתתם

ואמנם עוד עקר שני יש בכונת החסידות, והוא טובת הדור, שהנה ראוי לכל חסיד שיסתכן במעשיו לטובת דורו כלו לזכות אותם ולהגן עליהם, והוא ענין הכתוב (ישעיה ג, י): "אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעלליהם יאכלו" - שכל הדור אוכל מפרותיו. וכן אמרו זכרונם לברכה (בבא בתרא טו, א): "היש ביה עץ" (במדבר יג, כ) - אם יש מי שמגן על דורו כעץ? ותראה שהיה רצונו של מקום, שיהיו חסידיו ישאלו מזכרים ומכפרים על כל שאר המדרגות שבהם, והוא מה שאמרו זכרונם לברכה בלולב ומיניו (ויקרא יב, ל): יבואו אלה ויכפרו על אלה; שאין הקדוש ברוך הוא חפץ באבדון הרשעים, אלא מצוה משלח על החסידים להשתדל לזכותם ולכפר עליהם. וזה צריך שיעשה בכונת עבודתו וגם בתפלתו בפעל, דהיינו שיסתכל על דורו לכפר על מי שצריך פפחה ולהשיב בתשובה מי שצריך לה, וללמד סגוריא על הדור כלו.

וכבר אמרו זכרונם לברכה (יומא עז, א) על פסוק "ואני באתי בדבריהם" (ויאל י, יב), שלא חזר גבריאל ונכנס לפנים מן הפרגוד אלא בשלמד סגוריא על ישראל. וגדעון

נאמר לו (שופטים ה, יד): "לך בכחך זה", לפי שלמד סגוריא על ישראל. כי אין הקדוש ברוך הוא אוהב אלא למי שאוהב את ישראל, וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל - גם הקדוש ברוך הוא מגדיל עליו. ואלה הם הרועים האמתיים של ישראל שהקדוש ברוך הוא חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם לבטל הגזרות הקשות ולפתח עליהם שערי הפרכה. הא למה זה דומה? לאב שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שאוהב את בני אהבה נאמנה, והוא דבר שהפכע יעיד עליו.

והוא ענין פתח גדול שאמרו עליו (מכות יא, א): שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו. וכן אמרו (שם): ההוא גברא דאכלה אריא ברחוק תלת פרסי דרבי יהושע בן לוי, ולא אשתעי אליהו בהדה. הרי לך החובה המוטלת על החסידים לבקש ולהשתדל על בני דורם!
והנה כבר בארנו חלקי החסידות הראשיים, ופרטיהם מסורים לכל שכל ולכל לב שהור להתנהג כם בדרך הישר לפי השרשים האלה, כל דבר בעתו.

מסירת ילדים סוף פתח יט

עמד
גבריאל מאחורי הפרגוד, ואמר "שוא לכם משפטי קום מאחורי שבת אכלי לחם העצבים בו יתו לידידו שוא". מאי בו יתו לידידו שוא? אמר רבי יצחק: אלו נשוחיהו של תלמידי חכמים שמנדדות שינה בעולם הזה וזכות לעולם הבא. ולא השגיחו עליו, אמר לפניו: רבוננו של עולם! אם יהיו כל חכמי אומות העולם בכף מאונים.
והנבאל איש חמדנות בכף שניה לא נמצא מכריע את פולסו אמר הקדוש ברוך הוא: מי הוא זה שמלמד זכות על בניו אמרו לפניו: רבוננו של עולם, גבריאל. - אמר להם: יבא. שנאמר "ואני באתי בדבריהם". אמר להו: ליעול: אעילוהו, אהא אשפחיה לדוביאל דנקט ליה לאיפתיה בידיה, בעא למרמא מיניה - בלעה. איבא דאמרי: מיכתב הנה פתיבא, מיחתם לא הוי חתמא. איבא דאמרי: אף מיחתם גמי הנה חתמא, פדבלעיה מחיק לה מיניה. הגנו דכמלכותא דפרס איבא דיבא. פרגא ואיבא ולא יתיב פרגא. "ואני יוצא והנה שר ינו פא" - עני עני וליבא דאשגח ביה.

מסירת ילדים תא 56

6

עיקר עבודת יוה"כ היא הקטורת כידוע. וקטורת היא מלשון קישור ויש בה י"א סממנים, עשרה טובים וחלבה. ועשרה הטובים המעלים ריח טוב הם רומזים לעשר כתות ישראל המפורשין בריש פ' נצבים, והם נעשים דקה מן הדקה, שהכל נעשה אחד ממש, ואז גם החלבה יכולה לבוא עמהם באגודה לפני ולפנים, אבל כל עוד שאין התאחדות לגמרי בין כשרי ישראל, בלתי אפשר לצרף עמהם את החלבה, כי גורם עוד יותר לעשות פירוד בין הדבקים. וזה ידוע ומפורסם:

והנה מחזירים את הסממנים למכתשת בערב יוה"כ כדי להיות דקה מן הדקה, והוא רנמו שלעשות התאחדות בין הכלל הוא רק ע"י כתישה, שכל אחד כותש את עצמו ומסיר ממנו את קליפת גסות הרוח.

אמרי אלה

אך העצה היעוצה להמשיל בעיניו את החלבה לאיש שהי' לו אוהב נאמן דבק מאה, ויהי היום והנה אותו האוהב חלה ויצא מדעתו ח"ו והוא מכה לכל הקרוב אליו ושובר את החלונות, היתכן לאיש לשנוא אותו או לדרוש רעתו או בזיונו, אדרבה הלוא מתמלא עליו רחמים ומשתדל בכל עוז למנוע ממנו הבזיון, ולהבריא אותו בכל מה דאפשר. כן יהי' בעיני איש הנלבב כל החוטא, כאמרם ז"ל (סוטה ג'). אין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנס בו רוח שטות, והוא ממש כמו היוצא מדעת ח"ו, והוא הוא איש ישראלי אוהב דבק מאח לכל הכלל כולו, ועוד היום כשישוב יתראפא כי לא ידח ממנו נדח, ע"כ יש לעורר עוד בלבבו רחמנות עליו, ואם הרחיק ללכת מכלל ישראל הקדושים עוד יותר תגדל הרחמנות עליו, ובאמת זוהי עצה נכונה לבוא לאהבת ישראל, אפי' לאיש שהוא עושה לו רעה בפועל ממש בגופו או בממונו, כי ישים אל לבו שזה הוא ענין שגעון ממש שיוצא מדעתו לעשות רעה לאחיו הישראלי, והוא כמו הנ"ל שיצא מדעתו ח"ו ושובר את החלונות של אוהבו בנפש, ויש לעורר רחמנות עליו אף בעת ובעונה שהוא עושה עמו רעה ח"ו. והדברים נכונים למבין:

אמרי אלה

על היחיד מוטל להתאמץ לזכות את ישראל, לדלות את הדור מתוכי המכשלות והחולשות ביחס לעצם העובדה של הכרת הפלא האלהי של שיבת ישראל לארץ, לפני כל עבירה ועון אחרים. ובפתיחתו פתח אפילו כחודו של מחט (שיר השירים ובה פרשה ה) מתוך עומק הכרה והבנה, מהי סגולת ישראל שאותה תובע הוא לגלות, וכפי התעצמותו בהבנת סדר התחיה של הוורות האחרונים - מסייע להופעת הכפרה האלהית ביום הכיפורים, ומערה על ישראל רוח ממרום להבהיר להם את קדושתם עכשיו, ואת הפליאות האלהית של המחזיר שכינתו לציון שהם זוכים להם. ומהוהו כן ישלחו זרמים רוחניים תפשיים על החברה בישראל - בין אם זכו ועשו תשובה ובין אם לא זכו ולא עשו תשובה - ויתחולל תהליך של תשובה, להביא את הדור להכרת נשמתו, הכרת הסגולה האלהית שבו. מתוך כך יתאחרו כל ישראל ויתחברו לאגודה אחת בדבקות אחת, באהבה פנימית ותיקון שנאת החינם, והאומה תביא את עצמה להיות כלי מקבל ברכה ותחשף אל הברכה האלהית המשפיעה לה תעצמות עוז עד כלי די, ומתוך כך יבנה בטחונה הפנימי ותתמלא בתעצמות להכיר את סדר תחייתה, תעמוד כנגד כל הגויים ותאמר: עם די' אנו ומארצו יצאנו ואליה אנו שבים' (לנתיבות ישראל ח"א, זממנה ירשע, עמ' סד, ע"פ יחזקאל לו, כ).

מכח עיצומו של יום הכיפורים יתאמץ כל יחיד באומה במעת לעת הנורא הזה, להביא לכך שבסוף יום הכיפורים יאמר די' "סלחתי כדברך", תופיע הסליחה האלהית שהיא מקור החיים של האומה, בהיותה סלחה מעיקרה, ועל כן היא זוכה בדין, ויקויים הפסוק "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני די' תטהרו".

אמרי אלה

אמנם כל עיקר מקורה של כונה זו בגדר החסידות הלא מפורש הוא בדברי חז"ל, שהביאם רבנו בסוף פרק זה, והם בחיוב התפילה על הדור, שאמרו: על הכהנים הגדולים: "שהיה להם לבקש רחמים על דורם". כי גדר הכהן הוא החסידות, כמאמר משה רבנו איש האלהים בברכתו האחרונה: "תומיך ואוריך לאיש חסידך". ובוהר פ' נשא ד' קמה: "דכהנא איקרי חסיד". לעומת זה גדר התפילה, בתור בקשת רחמים, הרי היא ההתאמצות וההתמסרות הנפשית על המבוקש, עד שלפי ערך מעלתו התורנית, של תלמיד חכם, היא מגיעה למדרגה ש"צריך שיחלה עצמו עליו". ובסנהדרין מד: ריש לקיש אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה, ור' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה, ופירש"י שייסיעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מסטינים מלמעלה. לכן מקור זה, שהביא רבנו מדחז"ל בענין הכהנים הגדולים, נמשך הוא למה שהגדיר מקודם בזה את החיוב "ללמד סניגוריא על הדור כולו": "ואלה הם הרועים האמתיים של ישראל, שהקב"ה חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולפתוח עליהם שערי הברכה". בהגדרת מצות החסידות הזאת, בענינה זה של התפלה בתור בקשת רחמים, שהיא בהתמסרות הנפשית כלפי מעלה על המבוקש, הגדול והנשגב, התחיל רבנו בדבריו הנ"ל ב"כונת המעשים" וסיים בה ב"עשיה גם בתפילה בפועל", ו"עשייה בפועל" זו של התמסרות נפש זו, בעבודת די' בכל לבנו, על המבוקש הגדול והנשגב, בבקשת הרחמים על הדור, הלא היא באה מתוך קשר הקודש ומגע הטוהר של השייכות הנפשית אל נושא המבוקש הזה, אשר בהתרוממותה כלפי מעלה מעוררת ומגלה היא לו את הכפרה והתשובה הזכות, וכדברי רבנו ז"ל מקודם לזה "שכל מה שהאדם מגדיל אהבתו לישראל גם הקב"ה מגדיל עליו".

אמרי אלה

9

אלא שביום הכיפורים, החושף את האורגניות של כל ישראל, מושך הקדוש ברוך הוא בציציות ראשו של כל יחיד ויחיד מכח עיצומו של יום, וכל אחד נתבע לעמוד ברמה של חסיד, כדברי הרמב"ן (כתובות יט, א, ר"ה הא דאמר) ש"אין אדם משים עצמו שאינו חסיד". לאחור בשיפולי גלימתו של הכהן הגדול בהיותו נצר לכהנים - "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו), ו"החלש יאמר גבור אני" (יואל ד, ט), להתוודות ולהתפלל על הדור ולבקש רחמים על ישראל. התפילות והפיוטים שתיקנו חז"ל והראשונים לומר ביום הכיפורים, אינם מנוסחים כסליחות אישיות, אלא כתפילותיו של החסיד על עונות הדור ועל מצב האומה - כל היודיים והתפילות נאמרים בלשון הרבים, וכל ישראל מתפללים בתפילת נעילה על הרשעים שאין הקדוש ברוך הוא חפץ באובדנם. התורה דוחפת אותנו להיות אחראים על עבירותיהם של אחרים מכח הערבות, "חלקם בברית האלה להיות ערבים זה לזה". בין אם אנו רוצים ובין אם איננו רוצים,

ביום הכיפורים כל יחיד נכנס עם הכהן הגדול לקדוש הקדושים ואומר "אנא די, חטאו, עו, פשעו, בני ישראל". כך מלמד הרמב"ם בסמיכתו אל הלכה א' בהלכות תשובה העוסקת בתשובת האדם הפרטי, את הלכה ב' העוסקת בוודיו של הכהן הגדול על השעיר המשתלח - וביום הכיפורים מוטלת על כל יחיד אחריות כעין הכהן הגדול.

וזהו האחריות בדורנו המוטלת על כל יחיד ויחיד לפעול לזכות את כל ישראל, מדרום ועד צפון ממזרח וממערב, את כל חלקי החברה השונים, גם היותר רדודים ומרוחקים, היותר חצופים ומשונים. 'החלש יאמר גיבור אני', ומכח עיצומו של יום הכיפורים היום בו התקבלו לוחות שניים והתבררה האמירה האלהית למשה 'סלחתי כדברך' (במדבר יד, כ) המבחרת את עצמותה של האומה הישראלית שהיא סלחה מעיקרה וראיה ומתאימה לקבלת התורה - יקח אחריות לגלות את הסליחה האלהית. לכן צריך האדם להשתחרר מהלחצים האישיים ולא להתוודות רק על העברות הפרטיות, אלא לשעוט קדימה אל מקום שעומדים שם חסידיו עולם, להתמלא ברוחב דעת, עמקות תפיסה וגדלות אמונה, להבין את סוגיות התורה העוסקות בסגולת ישראל, ולפתוח את עיניו לקרוא נכון את גדול העליליה האלהית בגאולת ישראל בדורות האחרונים. ככל שיתאמץ האדם ביום הכיפורים לחשוב על תוכן המילים שתקנו חז"ל בתפילה, ויכוון לתוכן שיצקו הראשונים בפיוטיהם, הוא יתנשא למעלה של האמונה ברור ויחפץ בטובתו, ויעמוד ביום הכיפורים לבקש רחמים על הדור ככהן גדול - כיון שלא נמצא כהן גדול בדור וצריך למלא את החלל החסר - להתוודות על עונות הדור, לבקש "אנא די, חטאו, עו, פשעו", ולומר "לברית הבט ואל תפן ליצר" (סליחות לליל יום הכיפורים). לא להתוודות רק על העברות הפרטיות אלא גם על העברות הציבוריות, על נטישת חלקים מארץ ישראל, על הנפילה התרבותית.

אמרי אלה